

Το Ρεμπέτικο Λεξιλόγιο: Μια πρώτη Λεξικολογική προσέγγιση

Γρηγόρης Σκιαδάς
Πανεπιστήμιο Πατρών
griskiadass@sch.gr

Abstract

In this paper I discuss the vocabulary of Rebetiko and demonstrating the sociocultural dimensions of its lexical elements I study the linguistic potentiality which defines it as an integral part of Modern Greek including elements of renewal, composition and creativity. After I have selected my data, I study the morphological features of the vocabulary concerning the phenomena of inflection and derivation. I register the inflectional and derivational suffixes concerning the categories of nouns, adjectives or verbs and I go on to analyse the use of affixation in derivation. I study compounding, present the general features as well as the individual lexical elements which contribute to language creativity and I refer to the existence of lexicalized phrases in rebetiko. Semantically, I examine the paradigmatic sense relations of inclusion and identity and especially hyponymy, meronymy and synonymy. Besides, I refer to the relations of asymmetry between form and content like those in polysemy - metaphor and metonymy.

Key-words: inflection, derivation, affixation, compounding, inclusion, hyponymy, meronymy, synonymy, metaphor, metonymy

1. Εισαγωγή

Στην εργασία αυτή εξετάζω το περιεχόμενο του ιδιαίτερου λεξιλογίου του Ρεμπέτικου Τραγουδιού και αναδεικνύω τη γλωσσική δυναμικότητα που το χαρακτηρίζει και το εντάσσει ως αναπόσπαστο κομμάτι της ΝΕ Γλώσσας.

Μετά τη συλλογή και μελέτη του σχετικού λεξικού δείγματος αναλύω τα μορφολογικά χαρακτηριστικά που αφορούν τα φαινόμενα της κλίσης και παραγωγής, καταγράφοντας τα κλιτικά και παραγωγικά επιθήματα και καταδεικνύω την χρήση των προσφυμάτων στη διαδικασία της παραγωγής. Κατόπιν μελετώ το φαινόμενο της σύνθεσης και παρουσιάζω τα γενικά χαρακτηριστικά της καθώς και τα επιμέρους λεξικά στοιχεία που συμβάλουν στις διαδικασίες σύνθεσης.

Από σημασιολογική πλευρά εξετάζω τις εννοιακές σχέσεις της ταυτότητας και του εγκλεισμού και αναφέρομαι στις σχέσεις ασυμμετρίας της μορφής και του περιεχομένου.

2. Μορφολογική Μελέτη

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύω τα επιθήματα των λεξικών στοιχείων του δείγματος σε σχέση με τις διαδικασίες της κλίσης και παραγωγής. Ένα επίθημα χαρακτηρίζεται ως παραγωγικό όταν προστίθεται στο θέμα και συμβάλλει στην παραγωγή μιας νέας λέξης αλλάζοντας, συνήθως, την κατηγορία της. Σύμφωνα με την Ράλλη (2005: 140) η παραγωγή δεν συνδέεται πάντα με την αλλαγή της κατηγορίας όπως για παράδειγμα τα υποκοριστικά επιθήματα *-ακι/-ούλα* και τα μεγεθυντικά *-άρα/-ούκλα*.

2.1 Κλίση ουσιαστικών

Από την μελέτη του δείγματος του ρεμπέτικου λεξιλογίου καταδεικνύεται ότι τα ουσιαστικά εντάσσονται πλήρως στα κλιτικά παραδείγματα της Νέας Ελληνικής (Ράλλη, 2005: 118-121).

- (1) α. **ΚΤ 1 (Όλα αρσενικά) - δεν εμφανίζει αλλομορφία :**
-ος, -ου, -ο, -ε / -οι, -ων, -ους. πχ. δραγουμάνος
- β. **ΚΤ 2 (Όλα αρσενικά) - εμφανίζει αλλομορφία :**
-ς, -ø / -ες, -ων. πχ. γιαρές (γιαρεδ ~ γιαρε)
 (ερωτικό ανατολίτικο τραγούδι)
- γ. **ΚΤ 3 (Όλα θηλυκά) - εμφανίζει αλλομορφία :**
-ς, -ø / -ες, -ων πχ. τσακιστή (τσακιστη ~ τσακιστ)
 (πόρτα)
- δ. **ΚΤ 4 (Όλα Θηλυκά) - εμφανίζει αλλομορφία :**
-ς & -ως, -ø / -εις, -ων πχ. φθίση (φθιση ~ φθισε ~ φθισ)
 (φυματίωση)
- ε. **ΚΤ 5 (Όλα ουδέτερα) - δεν εμφανίζει αλλομορφία:**
-ο, -ου / -α, -ων πχ. καρτούτσο (δοχείο κρασιού)
- στ. **ΚΤ 6 (Όλα ουδέτερα) - δεν εμφανίζει αλλομορφία:**
-ι, -ου / -α, -ων πχ. γινάτι (πέισμα)
- ζ. **ΚΤ 8 (Όλα ουδέτερα) - εμφανίζει αλλομορφία:**
-ø, -ος / -α, -ων πχ. σύρμα (συρματ ~ συρμα)
 (καλής ποιότητας μαύρο)

2.2 Παραγωγή ουσιαστικών

Παρακάτω παραθέτω τα παραγωγικά επιθήματα που σχηματίζουν ουσιαστικά, αναφέρω αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από το ρεμπέτικο λεξιλόγιο καθώς επίσης και τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του επιθήματος (Ξυδόπουλος, 2008: 180-184).

- (2) α. **-ακι** (Υποκοριστικό) πολιτςμανάκι <πολιςμάνος
 β. **-ακιας** (Μειωτικό) πρεζάκιας <πρέζα

- γ. **-λη(ς) / -λου** (Αφθονία Ιδιότητας) μπεσαλής <μπέσα
 δ. **-αν(ος) / -αν(α)** (Γεωγραφική Προέλευση) βαλεντσιάνα
 < Βαλέντσια
 ε. **-δορο(ς)** (Δράστης ενέργειας) κασαδόρος <κάσα
 στ. **-ια** (Ενέργεια - Αποτέλεσμα) τσιμπουκιά <τσιμπουκί
 ζ. **-αρη(ς)** (Ιδιότητα) αλανιάρης < αλάνι
 η. **-(ι)λικι** (Μειωτικά μια ιδιότητα) χαρμανλίκι < χαρμάνι
 θ. **-τζη(ς) / -τζου** (Επάγγελμα - Ιδιότητα) μπουφετζής
 <μπουφές
 ι. **-ιτη(ς)** (Ιδιότητα) μαγκίτης < μάγκας

2.3 Κλιτικά επιθήματα επιθέτων

Σύμφωνα με την Ράλλη (2005: 122-123) τα επίθετα της ΝΕ εμφανίζουν κλιτικά παραδείγματα προσαρμοσμένα σε αυτά των ουσιαστικών και η ανάλυση των επιθέτων του ρεμπέτικου λεξιλογίου επιβεβαιώνει αυτή την τοποθέτηση.

- (3) α. **Αρσενικό ΚΤ1 / Θηλυκό ΚΤ3 / Ουδέτερο ΚΤ5**
 χάσικος,-η,-ο (<τουρκ. Has - καθαρός, εκλεκτός)
 β. **Αρσενικό ΚΤ2 / Θηλυκό ΚΤ3 / Ουδέτερο ΚΤ5**
 τσαχλίνης,-α,-ικο (<τουρκ. çarkin - με καμώματα)

155

2.4 Παραγωγικά επιθήματα επιθέτων

Τα παραγωγικά επιθήματα επιθέτων που καταγράφηκαν στο δείγμα του ρεμπέτικου λεξιλογίου αποτελούν κοινά επιθήματα της ΝΕ. Δίνω επίσης παραδείγματα παράγωγων επιθέτων, την σημασία που φέρει το επίθημα (Ξυδόπουλος, 2008) καθώς επίσης την λεξική προέλευση του επιθέτου.

- (4) α. **-ικ(ος) (Αναφέρεται σε κάτι / Ιδιότητα)**
 σουρμελίδικος (με ωραία μαύρα μάτια) < (ουσιαστικό)
 σουρμελής < τουρκ. Sourmes
 β. **-(ι)άρη(ς) (Ιδιότητα)** αλανιάρης < (ουσιαστικό) αλάνι
 γ. **-ατ(ος) (Που έχει συγκεκριμένα στοιχεία)** κοτσανάτος
 (που διατηρείται ακμαίος) < (ουσιαστικό) κοτσάνι
 δ. **-τ(ος) (Που μπορεί να δεχτεί την ενέργεια)**
 τσακωτός < (ρήμα) τσακώνω

2.5 Κλίση Ρημάτων

Σύμφωνα με την Ράλλη (2005: 131) τα ρήματα της ΝΕ ταξινομούνται σε δύο βασικές κλιτικές τάξεις, τα χαρακτηριστικά των οποίων μπορούν να “προβλεφθούν” από την ύπαρξη ή μη μιας συστηματικής αλλομορφίας.

Παρακάτω αναφέρω τους τύπους ρημάτων και την κλιτική τάξη στην οποία εντάσσονται.

- (5)
- α. **KT1** - βιβάρω (<ιταλ. enniva) (πίνω στην υγεία)
 - β. **KT1** - πουλεύω (<λατ. pullus) (φεύγω κακήν κακώς)
 - γ. **KT1** - χαρμανιάζω (<χαρμάν ι <τουρκ. harman) (επιθυμώ κτ. πάρα πολύ)
 - δ. **KT1** - μπατιρίζω (<τουρκ. batur) (πτωχεύω)
 - ε. **KT2** - βαριεστώ (<βαριεστιζώ (μεταπλ. -ώ)) (μπουχτίζω)
 - στ. **KT2β** - ξηγούμαι (<μσν. εξηγώ <αρχ. εξηγούμαι) (δίνω δικαιολογίες)

2.6 Παραγωγικά Επιθήματα Ρημάτων

Στην ενότητα αυτή αναφέρω τα παραγωγικά επιθήματα των ρημάτων που μελέτησα στο λεξικό δείγμα. Μαζί με σχετικά παραδείγματα ρημάτων καταγράφω την σημασία των επιθημάτων και την κατηγορία του λεξικού στοιχείου προέλευσης.

- (6)
- α. **-ιάζω/ -ιαζομαι** - αραδιάζω - **Εκτέλεση ενέργειας**
<μσν. αράδα (σειρά - ουσιαστικό)
 - β. **-ιζω - γκιζερίζω - Μίμηση συμπεριφοράς** <τούρκ. gezinti (βόλτα - ουσιαστικό)
 - γ. **-άρω** - σοφάρω - **Εκτέλεση ενέργειας** < σοφέρ < γαλλ. chauffeur (οδηγός - ουσιαστικό)
 - δ. **-εύω** - πουλεύω - **Εκτέλεση ενέργειας** <λατ. Pullus (νεοσσός - ουσιαστικό)
 - ε. **-ωνω** - σουρώνω - **Αποκτά ιδιότητα ουσιαστικό**
< βεν. suro (φελλός - ουσιαστικό)

2.7 Σύνθεση

Στο λεξιλόγιο των ρεμπετών εντόπισα παραδείγματα σύνθετων λέξεων, στην πλειοψηφία τους ουσιαστικά ενώ καταγράφηκαν επίθετα, ρήματα και επιρρήματα. Τα περισσότερα από τα στοιχεία είναι σύνθετα με σχέση εξάρτησης και λιγότερα με σχέση παράταξης.

Παρατηρούμε σύνθετα με σχέση εξάρτησης να έχουν ως πρώτο συστατικό κάποιο στοιχείο (παλιο- και ψευτο-,) τα οποία στην Ελληνική γλώσσα βρίσκονται στην διαδικασία της γραμματικοποίησης. (Γιαννικοπούλου 2000, 2004 όπως αναφέρεται στη Ράλλη 2005). Το ίδιο επίσης φαίνεται να ισχύει και για το συστατικό στοιχείο “κωλο-”. Αναφορικά με την δομή των συνθέτων έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής

σχήματα: α) [Θέμα Θέμα] πχ. γλυκοφρυδού και β) [Θέμα Λέξη] πχ. κουτόκοσμος, γερομπαμπαλής

- (7) α. *Σχέση παράταξης*: ντερβισόμαγκας (ουσιαστικό) – < ντερβισ - μαγκας - (ουσιαστικό + ουσιαστικό)
 β. *Σχέση παράταξης*: παιζωγελώ (ρήμα) - <παίζ- γελω (ρήμα + ρήμα)
 γ. *Σχέση υπόταξης*: ψευτοαρπαγάνα (ουσιαστικό) - < ψευτο-αρπαγάνα (επίθετο + ουσιαστικό)
 δ. *Σχέση υπόταξης*: μπαρμπαούζο (ουσιαστικό) - <μπάρμπα- ουζο (ουσιαστικό + ουσιαστικό)
 ε. *Σχέση υπόταξης*: ζουρλοπαινεμένη (επίθετο) – <ζουρλ-ο-παινεμένη (επίθετο + επίθετο)
 στ. *Σχέση υπόταξης*: σκερτσοπαιχνιδάρικα (επίρρημα) – <σκέρτσ-παιχνιδι (-ιαρ - ικα) (ουσιαστικό + επίρρημα)
 ζ. *Σχέση υπόταξης*: κωλοπερνώ (ρήμα) - <κωλο- περνω (ουσιαστικό + ρήμα)

2.7.1 Προθήματα

Όσον αφορά την χρήση προθημάτων στο δείγμα καταγράφηκε το πρόθημα ξε- που αποτελεί ένα από τα πιο διαδεδομένα προθήματα που εμφανίστηκε στην ΝΕ κατά την περίοδο του μεσαίωνα (Ράλλη, 2005) και παρουσιάζει ενδιαφέρον η χρήση του στο ρεμπέτικο λεξιλόγιο.

- (8) α. *ξε-* ξέμαγκας <τουρκ. Manga (που αποφασίζει να αφήσει την ανέμελη ζωή)
 β. *ξε-* ξεμπουκάρω <μσν. Μπουκάρω (εμφανίζομαι αιφνίδια και ορμητικά)
 γ. *συν-* συμβία <αρχ. επίθ. συμβίος (η σύζυγος)

2.8 Λεξικοποιημένες εκφράσεις

Στο δείγμα μας περιλαμβάνονται επίσης μια σειρά λεξικοποιημένων φράσεων που είναι σύνηθες φαινόμενο σε ιδιαίτερες μορφές της γλώσσας όπως αυτή του ρεμπέτικου, της πιάτσας ή στο νεανικό λεξιλόγιο. Έχουν ιδιωματική σημασία, και χαρακτηρίζονται από σημασιολογική αδιαφάνεια, τις περισσότερες φορές πλήρη (Ξυδόπουλος 2008: 239).

- (9) α. *ξηγούμαι στην τρίχα* (εξηγούμαι + έναρθρο ουσιαστικό) (εξηγούμαι άψογα)
 β. *κάνω την κυρία* (κάνω + έναρθρο ουσιαστικό) (προσποιούμαι τον ανήξερο)
 γ. *κρατώ πόζα* (κρατώ + ουσιαστικό) (κάνω τον παρεξηγημένο)

δ. *σκαρώνω αργιλέ* (σκαρώνω + ουσιαστικό) (ετοιμάζω αργιλέ)

3. Εννοιακές Σχέσεις

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της στάσης ζωής των ρεμπετών συνδέονται ανάμεσα με τα λεξικά στοιχεία της γλώσσας τους. Τα στοιχεία αυτά εμφανίζουν ενδιαφέρουσες εννοιακές σχέσεις μαρτυρώντας τις κοινωνικές και πολιτισμικές προεκτάσεις του ρεμπέτικου λεξιλογίου. Είναι χαρακτηριστικό μιας κλειστής ομάδας ανθρώπων και στον ομιλητή της οποίας η χρήση της γλώσσας προσέδιδε συγκεκριμένη κοινωνική ταυτότητα.

3.1 Σχέσεις ταυτότητας και εγκλεισμού.

Οι εννοιακές σχέσεις της ταυτότητας και του εγκλεισμού περιλαμβάνουν τις σχέσεις της υπωνυμίας, μερωνυμίας και συνωνυμίας.

3.1.1 Υπωνυμία

158

Η υπωνυμία (hyponymy) δηλώνει την σχέση που εμφανίζουν δύο λεξικά στοιχεία κατά την οποία η σημασία του πρώτου περιλαμβάνεται σε αυτή του δευτέρου, δηλαδή το πρώτο είναι υπώνυμο του δευτέρου. Στα παρακάτω παραδείγματα παρατηρούμε ότι το φαινόμενο της παραγωγής - υποκορισμού σηματοδοτεί μια σχέση υπωνυμίας ικανοποιώντας και το κριτήριο της ταξινομίας (taxonomy) (Ξυδόπουλος, 2008).

- (10) α. **Υπερώνυμο (hypernym)**: μαύρο (κατεργασμένο χασίσι)
Υπώνυμο (hyponym): μαυράκι (χασίσι σε σκόνη)
 β. **Υπερώνυμο (hypernym)**: τουμπεκί (γενικά ο καπνός)
Υπώνυμο (hyponym): τουμπεκάκι (καπνός ναργιλέ)

3.1.2 Μερωνυμία

Η μερωνυμία (meronymy) αναφέρεται στη σχέση όλου και μέρους ανάμεσα σε δύο λεξικά στοιχεία. Το στοιχείο που δηλώνει την ολότητα ονομάζεται ολώνυμο (**holonym**) και εκείνο που δηλώνει το μέρος λέγεται μερώνυμο (**meronym**) (Ξυδόπουλος, 2008).

- (11) α. **Ολώνυμο**: μπαγλαμάς - **Μερώνυμο**: τέλι
 β. **Ολώνυμο**: αργιλές - **Μερώνυμο**: λουλάς, τραβηχτό

3.1.3 Συνωνυμία

Δύο λεξικά στοιχεία θεωρούνται συνώνυμα όταν έχουν περισσότερες σημασιολογικές ομοιότητες παρά διαφορές και συνεπώς μπορεί να επιλεγεί το ένα αντί του άλλου στα περισσότερα περιεχόμενα (Ξυδόπουλος, 2008). Ο βαθμός της σημασιολογικής ισοδυναμίας μπορεί να ποικίλει από την απόλυτη έως την λογικοπροτασιακή συνωνυμία ή την πλησιωνυμία. (Cruse, 2004).

- (12) α. λεβέντης - δερβίσης (**λογικοπροτασιακή συνωνυμία**)
 β. σαράκι - σεκλέτι (**πλησιωνυμία**)
 γ. μαύρο - ψημένο (**πλησιωνυμία**)

3.2 Σχέση συμμετρίας μορφής και περιεχομένου.

3.2.1 Πολυσημία – Μεταφορά

Ένα λεξικό στοιχείο είναι πολύσημο όταν παρουσιάζει μια σειρά διαφορετικών σημασιών, έχουμε δηλαδή μια λέξη με πολλές σημασίες. Μια μορφή πολυσημίας και ειδικότερα της μη γραμμικής πολυσημίας είναι η μεταφορά (Ξυδόπουλος, 2008: 144). Στο ρεμπέτικο λεξιλόγιο μπορεί κανείς να παρατηρήσει πληθώρα τέτοιων παραδειγμάτων μεταφοράς με κοινωνικοπολιτισμικές προεκτάσεις αφού η ίδια η γλώσσα των ρεμπετών βασίζεται σε ένα κώδικα επικοινωνίας, κατανοητό συχνά μόνο από τα μέλη της ομάδας.

- (13) α. **δερβέναγας** - **Κυριολεκτική σημασία:** επί Τουρκοκρατίας ο επικεφαλής στρατιωτικού τμήματος, φρουρός στενών περασμάτων - **Μεταφορική Σημασία:** άνθρωπος που συμπεριφέρεται με τρόπο αυταρχικό.
 β. **ζαργάνα** - **Κυριολεκτική σημασία:** είδος ψαριού - **Μεταφορική Σημασία:** λεπτή, λυγερή, γυναίκα.

3.2.2 Μετωνυμία

Η μετωνυμία είμαι μια γλωσσική διαδικασία σημασιακής επέκτασης κατά την οποία ονομάζουμε μια οντότητα με βάση την ονομασία μιας ιδιότητάς της. Η μετωνυμία στηρίζεται στην συνειρμική σύνδεση στο πλαίσιο του συσχετισμού εννοιών (Ξυδόπουλος 2008).

- (14) α. **γιατάκι** - 1^η ερμηνεία: στρώμα, κρεβάτι - 2^η ερμηνεία: το κατάλυμα - **Είδος μετωνυμίας: όλο αντί του μέρους**
 β. **καρτούτσο** - 1^η ερμηνεία: δοχείο κρασιού - 2^η ερμηνεία:

ποσότητα κρασιού - **Είδος μετωνυμίας: περιέχον αντί του περιεχομένου**

- γ. **ψημένο** - 1^η ερμηνεία: μτχ. παθ. πρκ. του ρ. ψήνω - 2^η ερμηνεία: κατεργασμένη ρητίνη της ινδικής κάνναβης - **Είδος μετωνυμίας: αίτιο αντί του αποτελέσματος**

4. Τοπωνύμια και κύρια ονόματα

Μια σημαντική παρατήρηση όσον αφορά το ρεμπέτικο στίχο είναι η συχνή χρήση τοπωνυμίων και κυρίων ονομάτων. Αυτά αναφέρονται σε γνωστές περιοχές, πόλεις ή χώρους όπου σύχναζαν οι λάτρεις της ρεμπέτικης μουσικής και νοοτροπίας καθώς και σε γνωστά πρόσωπα της εποχής. Γενικά τα λεξικά αυτά στοιχεία μπορούν να καταχωρηθούν στις κατηγορίες: Ελληνικά ή ξενικά τοπωνύμια, χώροι διασκέδασης, και κύρια ονόματα.

- (15) α. **Ελληνικά Τοπωνύμια:** Αληθινή, Βουρλά, Μπεξινάρι
 β. **Ξενικά Τοπωνύμια:** Μπαρμπαριά, Αραπιά
 γ. **Χώροι διασκέδασης:** Κούτσουρα του Δαλαμάγκα, Ροζικλέρι, Γυαλί Καφενές
 δ. **Κύρια ονόματα:** Πίκινος, Μαϊρακτάρης, Μπεζαντάκος

160

5. Συμπέρασμα

Στην εργασία μελέτησα το λεξιλόγιο του ρεμπέτικου τραγουδιού. Μετά τη συλλογή του δείγματος, προχώρησα σε μια μορφολογική προσέγγιση και αναφέρθηκα στα φαινόμενα της κλίσης, παραγωγής και σύνθεσης. Στο τέλος της μορφολογικής ανάλυσης αναφέρθηκα στην χρήση των προθημάτων αλλά και των λεξικοποιημένων εκφράσεων του δείγματος. Σε σημασιολογικό επίπεδο εξέτασα τις εννοιακές σχέσεις μεταξύ των λεξικών μονάδων όπως αυτές της ταυτότητας και του εγκλεισμού. Στην παρουσίαση παραδειγμάτων ασυμμετρίας μορφής και περιεχομένου ανέλυσα την μεταφορά και την μετωνυμία. Τέλος, επεσήμανα την ευρεία αναφορά των ρεμπέτικων τραγουδιών σε κύρια ονόματα τοπωνυμίων και ονομάτων προσώπων.

Από την ανάλυση του ρεμπέτικου λεξιλογίου προκύπτει ότι η γλώσσα του ρεμπέτικου τραγουδιού δεν ήταν απλά ένα σύνολο λεξικών μονάδων αλλά συνιστά ιδιαίτερη υποποικιλία της ΝΕ γλώσσας. Ως ζωντανή γλώσσα, περιλαμβάνει γλωσσικά στοιχεία ανανέωσης, σύνθεσης ή δημιουργίας και χαρακτηριστικά που μαρτυρούν την κοινωνική της διάσταση.

Βιβλιογραφία

- Cruse, D.A. (2004) *Meaning in language*. Oxford: O.U.P.
- Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών / Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, (1998): *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.
- Κουναδης, Π. (1998). “Χασικλήδικα” Τραγούδια με... χρήση. *Δίφωνο* 31, 50–55.
- Κωτσοβίλης, Π. (2008). Ρεμπέτικη στιχουργία. Στο http://www.klika.gr/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=328& [2 Φεβρουαρίου 2010].
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2005). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. (2^η Έκδοση – 2η Ανατύπωση). Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Ξυδόπουλος, Γ. (2008). *Λεξικολογία: Εισαγωγή στην ανάλυση της λέξης και του λεξικού*. Αθήνα: Πατάκης.
- Πετρόπουλος, Η. (1990). *Τα μικρά ρεμπέτικα*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Ράλλη, Α. (2005). *Μορφολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ράλλη, Α. (2007). *Η Σύθεση Λέξεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Σαββόπουλος, Π. (2006). *Περί της λέξεως «ρεμπέτικο» το ανάγνωσμα. και άλλα*. Αθήνα: Εκδόσεις Οδός Πανός.
- Σαββόπουλος, Π. (2009). Τα εκ «συρραφής» ρεμπέτικα, των ρεμπέτικων καταγωγή. Στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.texnes&id=108128> [3 Φεβρουαρίου 2010].
- Χριστιανόπουλος, Ν. (1961). *Ιστορική και αισθητική διαμόρφωση του ρεμπέτικου τραγουδιού*. Στο <http://www.tsitsanis.gr/istorike-kai-aisthetike-diamorphose-tou-rempetikou-tragoudiou> [3 Φεβρουαρίου 2010].